กฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา

นางสาวอรวรรณ เกษร
วิทยากรชำนาญการ
กลุ่มงานกฎหมาย ๑ สำนักกฎหมาย

๑. บทนำ

ดอกเบี้ยเป็นค่าตอบแทนในการทำสัญญากู้ยืมเงินที่ผู้กู้ได้ตกลงจะให้แก่ผู้ให้กู้เพื่อเป็นการตอบแทนในการที่ผู้ให้กู้ได้ให้กู้ยืมเงิน ซึ่งดอกเบี้ยนั้นกฎหมายไม่ได้กำหนดว่าจะต้องเป็นเงินเสมอไป จึงอาจจะเป็นข้าวสาร น้ำตาล เกลือ หรือสิ่งของตามที่คู่สัญญาตกลงกัน แต่โดยทั่วไปแล้วการคิดดอกเบี้ยมักจะเป็นเงินตรา และด้วยเหตุที่ในการทำสัญญากู้ยืมเงินโดยเฉพาะการกู้เงินนอกระบบ ผู้กู้ส่วนใหญ่จะอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบผู้ให้กู้โดยผู้ให้กู้อาจจะกำหนดเงื่อนไขในสัญญากู้อันเป็นการเอาเปรียบผู้กู้ได้ และเนื่องจากผู้กู้มีความต้องการที่จะได้เงินกู้จึงต้องตกอยู่ในสภาวะที่ต้องยอมจำนนต่อเงื่อนไขที่ผู้ให้กู้ได้กำหนดขึ้นมา โดยเฉพาะในเรื่องอัตราดอกเบี้ยที่ผู้ให้กู้อาจจะกำหนดไว้เป็นจำนวนที่สูงมาก จนสุดท้ายเกิดกรณีที่ผู้กู้ไม่สามารถที่จะชำระหนี้เงินต้นและดอกเบี้ยได้ ซึ่งอาจจะนำไปสู่การทวงหนี้ที่ไม่เป็นธรรม ข่มขู่และใช้กำลังบังคับตามมา ด้วยเหตุผลจากสภาพปัญหาดังกล่าวหน่วยงานภาครัฐจึงได้มีการออกมาตรการทางกฎหมายเพื่อเป็นการควบคุมดูแลไม่ให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันในเรื่องการกำหนดอัตราดอกเบี้ยในสัญญากู้ โดยการออกกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเพื่อกำหนดความผิดและกำหนดโทษสำหรับผู้ให้กู้ที่มีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด คือ พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช ๒๔๗๕ แต่ต่อมาพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไป โดยมีพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐ ขึ้นมาใช้บังคับแทน

เหตุผลในการออกกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ได้ปรากฏในคำแถลงการณ์ของคณะกรรมการราษฎร ดังนี้ “เนื่องในการที่รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ย พุทธศักราช ๒๔๗๕ คณะกรรมการราษฎรเห็นสมควรออกคำแถลงการณ์เพื่อแสดงนโยบายของรัฐบาลในการออกกฎหมายฉบับนี้ เหตุผลที่จูงใจรัฐบาลออกกฎหมายฉบับนี้ คือ หวังจะบำรุงการกู้ยืมให้เป็นไปในทางที่ควร

การกู้ยืมนั้น โดยปกติผู้กู้ต้องการทุน เมื่อได้ทุนแล้วไปประกอบกิจการอันใดอันหนึ่งมีผลงอกงามขึ้นก็แบ่งผลนั้นใช้เป็นดอกเบี้ยบ้างเหลือรวบรวมไว้เพื่อใช้หนี้ทุนต่อไป ดังนี้ฝ่ายเจ้าหนี้ก็ได้ดอกเบี้ยเป็นค่าป่วยการและมีโอกาสที่จะได้รับใช้ทุนคืนในภายหลัง แต่ถ้าดอกเบี้ยเรียกสูงเกินไปแล้ว ลูกหนี้ได้ผลไม่พอที่จะใช้ดอกเบี้ยได้ย่อมต้องระงับไปด้วยกันทั้งสองฝ่าย ด้วยเหตุนี้ประเทศทั้งหลายและประเทศของเราเองจึงมีกฎหมายแต่โบราณกาลกำหนดอัตราดอกเบี้ยอย่างสูงไว้ กล่าวคือ ชั่งละหนึ่งบาทต่อเดือน (หรือร้อยละ ๑๕ ต่อปี) อันที่จริงอัตรานี้เป็นอัตราที่ค่อนข้างสูงอยู่แล้ว แต่แม้กระนั้นยังปรากฏว่าทุกวันนี้มีการให้กู้ยืมกันโดยอัตราสูงกว่านั้น และเจ้าหนี้กับลูกหนี้ต่างร่วมใจร่วมมือกันหลีกเลี่ยงกฎหมาย เพราะฝ่ายหนึ่งอยากได้ อีกฝ่ายหนึ่งก็มีความจำเป็นบังคับ ในที่สุดก็ได้ผลอันไม่พึงปรารถนาดังกล่าวแล้ว

ก่อนที่จะร่างกฎหมายนี้ขึ้น รัฐบาลได้คิดแล้วถึงอัตราดอกเบี้ย เห็นว่าเป็นอัตราที่ค่อนข้างสูงอยู่แล้ว แต่ข้างฝ่ายลูกหนี้ได้ทุนมาประกอบการด้วยตนเองได้ โอกาสดำเนินอาชีพและมีโอกาสพอควรที่จะหากำไรมาใช้ดอกเบี้ยเหลือบ้างก็รวบรวมไว้ใช้ทุน เพราะฉะนั้นถ้าทั้งสองฝ่ายต่างคิดไปในทางที่ควรของการค้า ก็ไม่มีทางจะ

ได้รับความขัดข้องเพราะกฎหมายฉบับนี้ แต่ถ้าจะดำเนินความคิดไปในทางไม่ดูทางไกลแล้วก็อาจจะหาเรื่องบ่นได้ เพราะฉะนั้นเป็นการสมควรที่จะเพิ่มเติมข้อบัญญัติกฎหมายขึ้นใหม่ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติฉบับนี้" (สุธีร์ ศุภนิตย์ แก้ไขเพิ่มเติมโดย จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, ๒๕๕๘, น.๑๑๘)

ต่อมาเมื่อพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช ๒๔๗๕ ได้ถูกยกเลิกไป โดยมีพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐ ขึ้นมาใช้บังคับแทน ด้วยเหตุผลคือ "โดยที่พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช ๒๔๗๕ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ทำให้บทบัญญัติในพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ประกอบกับการให้กู้ยืมเงินที่มีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราหรือการเรียกเอาประโยชน์อย่างอื่นนอกจากดอกเบี้ยยังเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก สมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราให้เหมาะสมยิ่งขึ้น"

๒. การกำหนดอัตราดอกเบี้ย

ดอกเบี้ยในสัญญากู้ยืมเงินเป็นกรณีที่คู่สัญญาสามารถตกลงกันได้ว่าจะให้มีการคิดดอกเบี้ยกันหรือไม่ หากตกลงกันว่าไม่ต้องเสียดอกเบี้ยแก่กัน ก็ต้องเป็นไปตามข้อตกลง คือไม่ต้องเสียดอกเบี้ย แต่เมื่อไรก็ตามที่ลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ ลูกหนี้จะต้องเสียดอกเบี้ยผิดนัดอัตราร้อยละ ๗.๕ ต่อปี นับแต่วันผิดนัด ตามมาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กรณีที่คู่สัญญาตกลงกันให้คิดดอกเบี้ยในสัญญากู้ยืมเงิน การกำหนดอัตราดอกเบี้ย สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ กรณี ดังนี้

๑) ดอกเบี้ยที่กำหนดโดยกฎหมาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีบทบัญญัติที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยซึ่งนำมาใช้ในเรื่องกู้ยืมได้ ๒ มาตรา คือ มาตรา ๗ และมาตรา ๒๒๔ โดยมาตรา ๗ บัญญัติว่า "ถ้าจะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กัน และมิได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้โดยนิติกรรม หรือโดยบทกฎหมายอันชัดแจ้ง ให้ใช้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี" และมาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า "หนี้เงินนั้น ท่านให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ถ้าเจ้าหนี้อาจจะเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่านั้นโดยอาศัยเหตุอย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้คงส่งดอกเบี้ยต่อไปตามนั้น"

การที่จะนำมาตรา ๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้จะต้องเป็นเรื่องที่คู่สัญญาตกลงกันว่าในสัญญากู้ยืมเงินจะต้องมีการคิดดอกเบี้ยต่อกัน แต่ไม่ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยกันไว้อย่างชัดแจ้ง กฎหมายจึงกำหนดให้เสียดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้ในอัตราร้อยละ ๗.๕ ต่อปี (ปัญญา ถนอมรอด, ๒๕๕๘, น.๕๔) ตัวอย่างเช่น สัญญากู้มีข้อความว่า ผู้กู้ยอมให้ดอกเบี้ยตามกฎหมาย หรือยอมให้ดอกเบี้ยตามกฎหมายอย่างสูง หรือยอมเสียดอกเบี้ยทุกเดือน แต่ไม่ได้มีการกำหนดอัตราโดยชัดแจ้ง ซึ่งกรณีเหล่านี้ผู้ให้กู้มีสิทธิได้รับดอกเบี้ยอัตราร้อยละ ๗.๕ ต่อปี ตั้งแต่วันกู้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๙๗/๒๕๐๖, ๒๓๕/๒๕๐๗, ๑๐๕/๒๕๑๘ และ ๓๗๐๘/๒๕๒๘) และเมื่อต่อมาลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ ลูกหนี้จะต้องเสียดอกเบี้ยอีกในอัตราร้อยละ ๗.๕ ต่อปี นับแต่วันผิดนัดตามมาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตัวอย่างเช่น สัญญากู้ยืมเงินระบุว่าผู้กู้ยอมให้ดอกเบี้ยแก่ผู้ให้กู้ แต่มิได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้โดยชัดแจ้งในสัญญา จึงต้องใช้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๗.๕ ต่อปี บังคับตามมาตรา ๗ และยังมีสิทธิคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๗.๕ ต่อปี นับตั้งแต่วันที่ผิดนัดตามมาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่งได้อีก (คำพิพากษาฎีกาที่ ๕๔๘๒/๒๕๔๙)

๒) ดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ บัญญัติว่า “ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละ ๑๕ ต่อปี” เป็นกรณีที่กฎหมายได้กำหนดเพดานอัตราดอกเบี้ยที่ผู้ให้กู้จะเรียกจากผู้กู้ได้ เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบ และเป็นช่องทางการแสวงหาประโยชน์ที่ไม่ชอบ อันทำให้ผู้กู้ได้รับความเดือดร้อน ดังนั้น ผู้ให้กู้จึงไม่สามารถกำหนดอัตราดอกเบี้ยในสัญญากู้ให้สูงเกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปีได้ หากกำหนดไว้เกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี เช่น ร้อยละ ๑๘ หรือร้อยละ ๒๐ ต่อปี ข้อตกลงดังกล่าวจะไม่มีผลบังคับตามนั้น แต่จะสามารถบังคับกันได้เพียงร้อยละ ๑๕ เท่านั้น ผู้ให้กู้จึงยังคงมีสิทธิเรียกต้นเงินและดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๑๕ เท่านั้น (สุธีร์ ศุภนิตย์ แก้ไขเพิ่มเติมโดย จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, ๒๕๕๘, น.๑๑๗) แต่เนื่องจากต่อมาได้มีพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช ๒๔๗๕ ออกมาใช้บังคับ ซึ่งมาตรา ๓ ได้บัญญัติว่า “บุคคลใดให้บุคคลอื่นยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ มีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปีหรือปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” และต่อมาได้มีพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐ ขึ้นมาใช้บังคับแทนโดยกำหนดอัตราโทษให้สูงขึ้นเป็นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปีหรือปรับไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ดังนั้น การที่บุคคลทั่วไปให้กู้ยืมโดยตกลงคิดดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปี ข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยไม่ชอบด้วยกฎหมายที่กำหนดว่าเป็นความผิดและมีโทษอาญา ดอกเบี้ยจึงเป็นโมฆะไปทั้งหมด ไม่ใช่เป็นโมฆะเฉพาะดอกเบี้ยส่วนที่เกินร้อยละ ๑๕ ต่อปี ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

๓. กฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา

กฎหมายเกี่ยวกับการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐ โดยให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ซึ่งกฎหมายฉบับนี้เป็นการออกมาเพื่อยกเลิกพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช ๒๔๗๕ ซึ่งได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน แต่พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐ ยังคงหลักการในเรื่องฐานความผิดตามกฎหมายไว้เช่นเดิม เพียงแต่มีการเพิ่มบทลงโทษให้มากขึ้น ดังนั้น จึงสามารถนำแนวคำพิพากษาฎีกาที่ได้เคยมีการวินิจฉัยไว้ตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช ๒๔๗๕ มาใช้เป็นกรณีศึกษาได้ โดยจะต้องพิจารณาประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา ๑๕๐

การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพ้นวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ

มาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง

หนี้เงินนั้น ท่านให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ถ้าเจ้าหนี้อาจจะเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่านั้นโดยอาศัยเหตุอย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้คงส่งดอกเบี้ยต่อไปตามนั้น”

มาตรา ๖๕๔

ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี

พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐

มาตรา ๔ บุคคลใดให้บุคคลอื่นกู้ยืมเงินหรือกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะเป็นการอำพรางการให้กู้ยืมเงิน โดยมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(๑) เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้

(๒) กำหนดข้อความอันเป็นเท็จในเรื่องจำนวนเงินกู้หรือเรื่องอื่น ๆ ไว้ในหลักฐานการกู้ยืมหรือตราสารที่เปลี่ยนมือได้เพื่อปิดบังการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด หรือ

(๓) กำหนดจะเอาหรือรับเอาซึ่งประโยชน์อย่างอื่นนอกจากดอกเบี้ย ไม่ว่าจะเป็นเงิน หรือสิ่งของหรือโดยวิธีการใด ๆ จนเห็นได้ชัดว่าประโยชน์ที่ได้รับนั้นมากเกินส่วนอันสมควรตามเงื่อนไขแห่งการกู้ยืมเงิน

มาตรา ๕ บุคคลใดได้มาซึ่งสิทธิเรียกร้องจากบุคคลอื่นโดยรู้ว่าเป็นสิทธิที่ได้มาจากการกระทำความผิดตามมาตรา ๔ และใช้สิทธินั้นหรือพยายามถือเอาประโยชน์แห่งสิทธินั้น ต้องระวางโทษดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔

มาตรา ๖ เมื่อศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะมีคำขอหรือไม่ ศาลอาจนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามมาตรา ๓๙ (๓) และ (๕) แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม

<u>สาระสำคัญของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐</u>

๑) กำหนดให้บุคคลใดให้บุคคลอื่นกู้ยืมเงินหรือกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะเป็นการอำพรางการให้กู้ยืมเงิน โดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือโดยกำหนดข้อความอันเป็นเท็จในเรื่องจำนวนเงินกู้หรือเรื่องอื่น ๆ ไว้ในหลักฐานการกู้ยืมหรือตราสารที่เปลี่ยนมือได้เพื่อปิดบังการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด หรือโดยกำหนดจะเอาหรือรับเอาซึ่งประโยชน์อย่างอื่นนอกจากดอกเบี้ย ไม่ว่าจะเป็นเงิน หรือสิ่งของหรือโดยวิธีการใด ๆ จนเห็นได้ชัดว่าประโยชน์ที่ได้รับนั้นมากเกินส่วนอันสมควรตามเงื่อนไขแห่งการกู้ยืมเงิน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา ๔)

สามารถแยกพิจารณาฐานความผิดได้ ดังนี้

บุคคลใดให้บุคคลอื่นกู้ยืมเงินหรือกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะเป็นการอำพรางการให้กู้ยืมเงิน (การอำพรางการให้กู้ยืมเงิน เช่น ทำสัญญาร่วมลงทุน หรือสัญญาซื้อขายที่ดิน เพื่ออำพรางการให้กู้ยืมเงิน เป็นต้น) โดยมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งอัตราดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดในการกู้ยืมเงินเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ ที่กำหนดว่า ห้ามมิให้เรียกดอกเบี้ยในการให้กู้ยืมเกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี ดังนั้น บุคคลที่ให้กู้ยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี จึงถือว่ามีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้

กำหนดข้อความอันเป็นเท็จในเรื่องจำนวนเงินกู้หรือเรื่องอื่น ๆ ไว้ในหลักฐานการกู้ยืมหรือตราสารที่เปลี่ยนมือได้เพื่อปิดบังการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด เป็นการกระทำโดยมีมูลเหตุชักจูงใจหรือเจตนาพิเศษ เพื่อปิดบังการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ปิดบัง หมายถึง ไม่ให้รู้หรือปกปิดความจริงไว้ ในที่นี้ก็คือไม่ให้รู้ว่าการกู้ยืมเงินดังกล่าวได้มีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา

การปิดบังดังกล่าวนั้นได้กระทำโดยกำหนดข้อความอันเป็นเท็จในเรื่องจำนวนเงินกู้หรือเรื่องอื่นๆ ไว้ในหลักฐานการกู้ยืมหรือตราสารที่เปลี่ยนมือได้ หมายความว่า จำนวนเงินกู้ยืมจริงๆ เป็นจำนวนหนึ่งแต่ได้กำหนดไว้ในสัญญาเป็นอีกจำนวนหนึ่งหรือระบุไว้ในตราสารเปลี่ยนมือ เช่น ในเช็คเป็นอีกจำนวนหนึ่ง

กำหนดจะเอาหรือรับเอาซึ่งประโยชน์อย่างอื่นนอกจากดอกเบี้ย ไม่ว่าจะเป็นเงิน หรือสิ่งของ หรือโดยวิธีการใด ๆ จนเห็นได้ชัดว่าประโยชน์ที่ได้รับนั้นมากเกินส่วนอันสมควรตามเงื่อนไขแห่งการกู้ยืมเงิน

การกระทำความผิดในกรณีนี้ คือ นอกจากผู้ให้กู้ยืมจะเรียกร้องดอกเบี้ยซึ่งอาจไม่เกินกว่าที่กฎหมายระบุ แต่ยังได้กำหนดจะเอาหรือรับเอาซึ่งประโยชน์อย่างอื่นนอกจากดอกเบี้ย ไม่ว่าจะเป็นเงินหรือสิ่งของ เช่น เครื่องประดับ หรือสิ่งของมีค่า ซึ่งเมื่อคิดคำนวณออกมาแล้วประโยชน์ที่ได้รับนั้นมากเกินส่วนอันสมควรตามเงื่อนไขแห่งการกู้ยืมเงิน คือ เกินกว่าอัตราดอกเบี้ยตามที่กฎหมายกำหนด

ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๒) กำหนดให้บุคคลใดได้มาซึ่งสิทธิเรียกร้องจากบุคคลอื่นโดยรู้ว่าเป็นสิทธิที่ได้มาจากการกระทำความผิด และใช้สิทธินั้นหรือพยายามถือเอาประโยชน์แห่งสิทธินั้น ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับผู้กระทำผิด (มาตรา ๕)

เป็นกรณีที่บุคคลอื่นนอกจากผู้ให้กู้ยืมรู้ว่ามีการกระทำอันเป็นความผิดตามมาตรา ๔ ถ้าไม่รู้มาก่อนผู้กระทำย่อมไม่มีความผิด ถือว่าขาดเจตนา และการได้มาซึ่งสิทธิเรียกร้อง เช่น มีการโอนสิทธิเรียกร้องในดอกเบี้ยเกินอัตราให้ หรือให้โดยเสน่หาแล้วผู้รับโอนใช้สิทธิเรียกร้อง เช่น ทวงถามให้ผู้กู้ชำระหนี้ดังกล่าว ผู้กระทำย่อมมีความผิดและระวางโทษเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๔

(พรชนก ขาวรอด, ๒๕๕๘, น. ๕๗ - ๕๘)

๓) กำหนดให้เมื่อศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะมีคำขอหรือไม่ ศาลอาจนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามมาตรา ๓๙ (๓) และ (๕) แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม (มาตรา ๖)

วิธีการเพื่อความปลอดภัยตามมาตรา ๓๙ (๓) คือ เรียกประกันทัณฑ์บน และ (๕) คือ ห้ามการประกอบอาชีพบางอย่าง

จากหลักกฎหมายเกี่ยวกับการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราข้างต้น สามารถพิจารณาได้ว่า หลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ทำให้มีผลเปลี่ยนแปลงสภาพบังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ กล่าวคือ ทำให้หลักการที่ว่าหากมีการเรียกดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี ให้มีการบังคับกันได้เพียงร้อยละ ๑๕ ต่อปี ไม่มีผลบังคับได้อีกต่อไป เพราะเหตุว่าพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นกฎหมายที่มีสภาพบังคับทางอาญา โดยถือว่าข้อตกลงที่เรียกดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปีเป็นความผิดและมีโทษ พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราจึงเป็นกฎหมายว่าด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน ดังนั้น การตกลงเรียกดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด (ร้อยละ ๑๕ ต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔) ถือได้ว่าเป็นการตกลงที่ขัดต่อกฎหมายว่าด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน ย่อมมีผลให้ข้อตกลงนั้นตกเป็นโมฆะไม่มีผลบังคับได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๐ โดยความเป็นโมฆะจะมีผลทำให้ความตกลงเรื่องดอกเบี้ยเสียเปล่าทั้งหมดเท่ากับว่าไม่ได้มีการตกลงเรื่องดอกเบี้ยกันมาก่อนเลย (สุธีร์ ศุภนิตย์ แก้ไขเพิ่มเติมโดย จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, ๒๕๕๘, น.๑๑๙) และต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยให้ยกเลิกพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.๒๔๗๕ เนื่องจากได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน และไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์

ปัจจุบัน ซึ่งพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐ ยังคงหลักการเดียวกันกับพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ เพียงแต่เพิ่มบทลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมายให้มากขึ้น จึงสามารถนำตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาตามกฎหมายเดิมมาเป็นกรณีศึกษาได้

ตัวอย่างเช่น นาย ก กู้เงินนาย ข จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท โดยทำหลักฐานเป็นหนังสือ และคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๒๐ ต่อปี หรือในสัญญากู้ระบุตกลงคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๑.๕ ต่อเดือน อัตราดังกล่าวเกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ และต้องห้ามตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ ดอกเบี้ยจึงตกเป็นโมฆะทั้งหมด ไม่ใช่ลดลงมาเหลือร้อยละ ๑๕ ต่อปี (คำพิพากษาฎีกาที่ ๙๖๖/๒๕๓๔)

แต่อย่างไรก็ตาม แม้การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราจะเรียกดอกเบี้ยไม่ได้เลยทั้งส่วนที่เกินร้อยละ ๑๕ ต่อปี ผู้ให้กู้ก็ยังมีสิทธิเรียกเงินกู้คืนได้ เพราะความเป็นโมฆะนั้นเฉพาะดอกเบี้ยที่เรียกเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ มิได้รวมไปถึงต้นเงินด้วย ซึ่งเป็นไปตามมาตรา ๑๗๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าส่วนหนึ่งส่วนใดของนิติกรรมเป็นโมฆะ นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆะด้วยกันทั้งสิ้น เว้นแต่จะพึงสันนิษฐานได้โดยพฤติการณ์แห่งกรณีว่า คู่กรณีได้เจตนาจะให้ส่วนที่ไม่เป็นโมฆะนั้นแยกออกจากส่วนที่เป็นโมฆะได้” และแม้จะเอาดอกเบี้ยเกินอัตรามารวมเข้าเป็นเงินต้นด้วย ดอกเบี้ยเกินอัตราก็เรียกไม่ได้ ต้องแยกออกจากเงินต้นจริง และผู้ให้กู้เรียกได้เฉพาะเงินต้นจริง การกู้ยืมโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้น ดอกเบี้ยเป็นโมฆะทั้งหมด แต่เงินต้นไม่เป็นโมฆะ ผู้ให้กู้จึงฟ้องเรียกได้เฉพาะเงินต้น (คำพิพากษาฎีกาที่ ๗๐๙/๒๔๘๔, ๑๓๖/๒๕๐๗, ๒๖๑/๒๕๑๖, ๕๖๗/๒๕๓๖ และ ๑๗๘/๒๕๔๙)

แต่ในกรณีที่ผู้กู้ยอมชำระดอกเบี้ยเกินอัตรากว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี ให้แก่ผู้ให้กู้ไปแล้ว ก็ถือว่าผู้กู้ได้ชำระหนี้ด้วยความสมัครใจ โดผู้กู้รู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ผู้กู้จึงไม่มีสิทธิเรียกเงินที่เป็นดอกเบี้ยที่ชำระไปแล้วคืนจากผู้ให้กู้ได้ ตัวอย่างเช่น แม้การที่โจทก์คิดดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดจะเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ ในมาตรา ๓ ประกอบด้วย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๖๕๔ อันมีผลให้ดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะ แต่เมื่อจำเลยชำระดอกเบี้ยดังกล่าวด้วยความสมัครใจตามที่ตกลงไว้กับโจทก์ จึงเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจ และเป็นการชำระหนี้ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๐๗ และมาตรา ๔๑๑ จำเลยจะเรียกเงินดอกเบี้ยดังกล่าวคืนหรือนำมาหักชำระหนี้ต้นเงินหาได้ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๑๖๗/๒๕๔๕) (ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์, ๒๕๕๘, น.๙๘) ในกรณีที่ผู้ให้กู้เป็นสถาบันการเงิน ผู้กู้ชำระเงินไปโดยไม่รู้ว่าดอกเบี้ยตามสัญญากู้เป็นโมฆะ ถือไม่ได้ว่าเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจ ตามมาตรา ๔๐๗ หรือฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีตามมาตรา ๔๑๑ จึงนำเงินนั้นมาหักชำระเงินต้นที่ยังคงค้างชำระอยู่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๓๐๓๗/๒๕๔๗) (ปัญญา ถนอมรอด, ๒๕๕๘, น.๖๔)

และในส่วนสุดท้าย สัญญากู้ยืมเงินที่มีข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปี เฉพาะข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยเป็นโมฆะ เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยนับแต่วันกู้ แต่เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยในระหว่างเวลาที่ลูกหนี้ผิดนัดร้อยละ ๗.๕ ต่อปี ตามมาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตัวอย่างเช่น จำเลยกู้เงินโจทก์โดยโจทก์เรียกดอกเบี้ยร้อยละ ๒.๕ บาทต่อสัปดาห์ เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ดอกเบี้ยนั้นตกเป็นโมฆะ โจทก์ไม่มีสิทธิที่จะได้รับดอกเบี้ยนั้นตั้งแต่วันทำสัญญา แต่เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่าจำเลยกู้เงินโจทก์ไปจำนวนหนึ่งยังไม่ชำระและตามสัญญากู้ได้ระบุรับชำระหนี้ไว้ โจทก์ชอบที่จะได้ดอกเบี้ยอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีนับแต่วันผิดนัด (คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๐๓๔/๒๕๒๒) ตามมาตรา ๒๒๔ เมื่อลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด ให้คิดดอกเบี้ยได้เสมอไม่ว่าจะมีข้อตกลงให้ดอกเบี้ยกันหรือไม่ก็ตามเพราะเป็นการกำหนดอัตราดอกเบี้ยโดยผลของกฎหมาย เมื่อสัญญากู้

ถึงกำหนดชำระคืนในวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๒๙ จำเลยไม่ชำระย่อมตกเป็นผู้ผิดนัดมีหน้าที่ต้องชำระดอกเบี้ยอัตราร้อยละ ๗.๕ นับแต่วันที่ ๙ ซึ่งเป็นวันผิดนัดเป็นต้นไป (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๔๖๗/๒๕๓๖) แต่ในกรณีที่ไม่ปรากฏว่าก่อนฟ้อง ผู้กู้ยืมผิดนัด ผู้ให้กู้ก็มีสิทธิได้รับดอกเบี้ยตั้งแต่รับฟ้อง เช่น ดอกเบี้ยตามสัญญากู้เป็นโมฆะ เพราะเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิได้รับดอกเบี้ยตั้งแต่วันทำสัญญากู้ และไม่ปรากฏว่าก่อนฟ้องจะได้มีการผิดนัด ลูกหนี้จึงต้องรับผิดใช้ดอกเบี้ยตั้งแต่วันที่ฟ้องเป็นต้นไป (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๓๘/๒๕๐๒) (ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์, ๒๕๕๘, น.๙๙)

๔. ข้อยกเว้นการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา

กรณีผู้ให้กู้ยืมเงินเป็นสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารพาณิชย์ หรือบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ผู้ให้กู้สามารถเรียกดอกเบี้ยในอัตราที่เกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปีได้ ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๒๓ และพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๕๑

พระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๒๓ มาตรา ๔ กำหนดว่า “เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขภาวะเศรษฐกิจของประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังโดยคำแนะนำของธนาคารแห่งประเทศไทย มีอำนาจกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่สถาบันการเงินอาจคิดจากผู้กู้ยืมหรือคิดให้ผู้ให้กู้ยืมให้สูงกว่าร้อยละสิบห้าต่อปีได้

ในการกำหนดตามวรรคหนึ่ง รัฐมนตรีจะกำหนดอัตราดอกเบี้ยสำหรับสถาบันการเงินบางประเภทหรือทุกประเภท โดยกำหนดเป็นอัตราสูงสุดหรืออัตราที่อ้างอิงได้ในลักษณะอื่นก็ได้ และจะกำหนดเงื่อนไขให้สถาบันการเงินต้องปฏิบัติด้วยก็ได้

การกำหนดตามมาตรานี้ ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

ส่วนในมาตรา ๖ เป็นเรื่องของผลของการที่ได้ประกาศกำหนดอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา ๔ คือ “เมื่อรัฐมนตรีกำหนดอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา ๔ แล้ว มิให้นำมาตรา ๖๕๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับแก่การคิดดอกเบี้ยของสถาบันการเงินที่รัฐมนตรีกำหนดตามมาตรา ๔”

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้นมาได้มีประกาศกระทรวงการคลังให้สถาบันการเงินกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่จะเรียกจากผู้กู้ได้เองตามที่สถาบันการเงินนั้นๆ แต่ละแห่งจะได้ประกาศกำหนด ทำให้สถาบันการเงินสามารถกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่จะเรียกจากผู้กู้ได้เอง แต่อัตราดอกเบี้ยดังกล่าวต้องไม่เกินกว่าอัตราสูงสุดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศกำหนดไว้

ส่วนพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๕๑ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องดอกเบี้ยบัญญัติไว้ในมาตรา ๓๘ มาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๖ กล่าวคือ ให้สถาบันการเงินประกาศอัตราดอกเบี้ย อัตราส่วนลด และค่าบริการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเรียกชื่อเป็นอย่างอื่นที่สถาบันการเงินนั้นจะเรียกเก็บจากลูกค้าให้ลูกค้าทราบไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานของสถาบันการเงิน เพื่อให้ประชาชนและลูกค้าที่มาติดต่อหรือใช้บริการในสถานที่นั้นทราบข้อมูลดังกล่าว โดยอัตราที่จะเรียกเก็บดังกล่าว ต้องไม่เกินอัตราที่ประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศกำหนดไว้ หากสถาบันการเงินฝ่าฝืนย่อมมีความผิด

ให้สถาบันการเงินแจ้งและแสดงวิธีการและรายละเอียดในการคำนวณอัตราค่าบริการรายปีให้ประชาชนและลูกค้าผู้มาขอสินเชื่อทราบ ซึ่งอัตราค่าบริการรายปี ได้แก่ ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นที่สถาบันการเงินเรียกเก็บจากประชาชนและลูกค้าต่อปีในการให้สินเชื่อ รวมถึงดอกเบี้ย ส่วนลด และค่าบริการ

(พรชนก ขาวรอด, ๒๕๕๘, น. ๔๑ - ๔๒ และน. ๖๐)

ดังนั้น การที่สถาบันการเงินจะมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยเงินกู้ยืมได้เกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี จะต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๒๓ และพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๕๑ เมื่อสถาบันการเงินทำสัญญากู้ยืมกำหนดดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี โดยปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมายและหลักเกณฑ์ก็มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี ถ้าทำสัญญากำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าที่ตนประกาศไว้ ข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยที่กำหนดไว้ในสัญญาเป็นโมฆะ (ปัญญา ถนอมรอด, ๒๕๕๘, น.๖๗)

๕. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

กฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรามีขึ้นเพื่อให้การกู้ยืมเงินเป็นไปด้วยความเหมาะสม และสมควรในด้านผลประโยชน์ของคู่สัญญา คือ ทั้งฝ่ายผู้กู้และฝ่ายผู้ให้กู้ โดยผู้กู้ได้รับเงินกู้ตามความประสงค์ ส่วนผู้ให้กู้ได้รับผลตอบแทนในเรื่องดอกเบี้ยตามอัตราที่สมควร ซึ่งในปัจจุบันมีกฎหมายที่ใช้บังคับเกี่ยวกับการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราอยู่หลายฉบับ อันได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ และมาตรา ๑๕๐ พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐ และพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นต้น

ในส่วนของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นกฎหมายที่บัญญัติให้การกระทำที่มีการเรียกดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดเป็นการกระทำที่เป็นความผิดและมีโทษตามกฎหมาย โดยกฎหมายได้กำหนดความผิดไว้ในกรณีบุคคลใดให้บุคคลอื่นกู้ยืมเงินหรือกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะเป็นการอำพรางการให้กู้ยืมเงิน โดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือโดยกำหนดข้อความอันเป็นเท็จในเรื่องจำนวนเงินกู้หรือเรื่องอื่น ๆ ไว้ในหลักฐานการกู้ยืมหรือตราสารที่เปลี่ยนมือได้เพื่อปิดบังการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด หรือโดยกำหนดจะเอาหรือรับเอาซึ่งประโยชน์อย่างอื่นนอกจากดอกเบี้ย ไม่ว่าจะเป็นเงินหรือสิ่งของหรือโดยวิธีการใด ๆ จนเห็นได้ชัดว่าประโยชน์ที่ได้รับนั้นมากเกินส่วนอันสมควรตามเงื่อนไขแห่งการกู้ยืมเงิน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่ในกฎหมายฉบับนี้ไม่ได้กำหนดจำนวนอัตราดอกเบี้ยที่ถือว่าเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด จึงต้องถือตามอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๔ ที่กำหนดว่า ห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละ ๑๕ ต่อปี และด้วยเหตุที่พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราฯ เป็นกฎหมายที่มีสภาพบังคับทางอาญา จึงทำให้การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด (เกินร้อยละ ๑๕ ต่อปี) เป็นการกระทำที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามมาตรา ๑๕๐ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทำให้การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราจึงมีผลเป็นโมฆะ คือ ไม่มีผลตามกฎหมายที่จะเรียกร้องดอกเบี้ยจากผู้กู้ได้ แต่ส่วนต้นเงินยังคงสมบูรณ์ และผู้ให้กู้ยังคงมีสิทธิได้รับดอกเบี้ยในกรณีผิดนัด

ส่วนพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นมาด้วยเหตุผลความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจเพื่อให้สถาบันการเงินสามารถเรียกเก็บดอกเบี้ยจากผู้กู้ได้สูงกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องอัตราดอกเบี้ยจากต่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นมาก และเพิ่มความคล่องตัวในเรื่องดอกเบี้ย โดยไม่นำบทบัญญัติมาตรา ๖๕๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ ซึ่งได้มีประกาศกระทรวงการคลังให้สถาบันการเงินกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่จะเรียกจากผู้กู้ได้เองตามที่สถาบันการเงินนั้นๆ แต่ละแห่งจะได้ประกาศกำหนด แต่อัตราดอกเบี้ยดังกล่าวจะต้องไม่เกินกว่าอัตราสูงสุดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศกำหนดไว้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราแต่ละฉบับได้มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่สามารถเรียกต่อกันได้แตกต่างกันออกไป โดยผู้ให้กู้มีทั้งที่เป็นสถาบันการเงินและไม่ใช่สถาบันการเงิน ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงโดยเฉพาะพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาโดยมีวัตถุประสงค์ให้การกู้ยืมเงินกันโดยเฉพาะการกู้เงินนอกระบบเป็นไปด้วยความเป็นธรรม เหมาะสมตามสมควร และไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่อำนวยความยุติธรรมให้กับคู่สัญญาโดยเฉพาะฝ่ายผู้กู้ที่อยู่ในฐานะที่เสียเปรียบกว่า แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ในการดำเนินคดีอาญากับผู้ให้กู้ที่เรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา อาจจะไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควรเนื่องจากผู้กู้อาจจะไม่กล้าที่จะดำเนินคดีกับผู้ให้กู้ เนื่องจากเกรงกลัวรวมทั้งเกรงว่าต่อไปอาจจะไม่สามารถกู้เงินได้อีก ดังนั้น จึงควรมีมาตรการในทางอื่นเพิ่มเติมเพื่อเป็นการช่วยเหลือและป้องกันปัญหาการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา เช่น มาตรการทางบริหาร หรือแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

๑) ควรมีการให้ความรู้ทางด้านกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราแก่ประชาชน เพื่อป้องกันมิให้ผู้กู้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ให้กู้ และควรมีการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ มีองค์กรช่วยเหลือให้คำปรึกษาด้านปัญหาหนี้นอกระบบแก่ผู้กู้ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย

๒) กระทรวงการคลังควรมีการออกมาตรการสินเชื่อเพื่อสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของประชาชนรายย่อยมาใช้บังคับอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้กู้รวมทั้งผู้ประกอบการรายย่อยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้ง่ายขึ้นและสะดวกขึ้น อันเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาในการกู้ยืมเงินนอกระบบได้อีกทางหนึ่ง

บรรณานุกรม

ขวัญชนก วุฒิกุล. (๓๐ มกราคม ๒๕๖๐). “ดอกเบี้ย” ต้องรู้. สืบค้น ๗ เมษายน ๒๕๖๐. จาก http://www.komchadluek.net/news/economic/บทความ)

ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์. (๒๕๕๘). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ ยืม ฝากทรัพย์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ปัญญา ถนอมรอด. (๒๕๕๘). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยยืม ค้ำประกัน จำนอง จำนำ*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด.

ไผทชิต เอกจริยกร. (๒๕๕๘). *คำอธิบายยืม ฝากทรัพย์*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ฝ่ายกฎหมายระหว่างประเทศ บริษัท เทอร่า แอสเซท (ไทยแลนด์) จำกัด. (๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐). สรุปประเด็นข้อกฎหมายใหม่ เกี่ยวกับ พ.ร.บ. ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐. สืบค้น ๗ เมษายน ๒๕๖๐ จาก http://www.linkedin.com

พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๕๖๐. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๕ ก. วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐.

พรชนก ขาวรอด. (๒๕๕๘). *ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์.

สุธีร์ ศุภนิตย์ แก้ไขเพิ่มเติมโดย จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย. (๒๕๕๘). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วิชาเอกเทศสัญญา ๒ ยืมและฝากทรัพย์.* พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.